

Niko Bilić SJ

Škola odgovornosti u biblijskim obiteljima

Uvod

U Svetom pismu lako je pronaći prvu definiciju odgovornosti: Bog je progovorio, prvi je progovorio, i očekuje čovjekov odgovor. Izvukao je svoj narod iz kuće ropstva i s pravom očekuje da poslušaju i ispune Deset riječi koje je proglasio na svetoj gori Sinaju. Cijeloga sebe izrekao je u svojoj Riječi koja je tijelom postala – Isusu Kristu, koji je *za nas* umro i, kako ističe sv. Pavao, koji je i uskrsnuo *za nas* (usp. 2 Kor 5,15). Što je u Starom zavjetu *otkupljenje* iz kuće ropstva to je u Novom zavjetu otkupljenje od grijeha i Bog s pravom očekuje odgovor na tu ljubav do kraja i na taj dar slobode. Na početku Bog je rekao riječ i stvorio svjetlo, kopno, život, i povjerio ih čovjeku da se brine za njih i bude im dobar gospodar. I s pravom će tražiti od njega da položi račun o svom upravljanju. Odgovornost jest prije svega sposobnost da dadnemo odgovor na postavljeno pitanje. I blago onomu koji dobije ocjenu mudrog i razumnog sluga koji hranu daje u pravo vrijeme.

U ovom izlaganju pokušat ćemo u nekoliko koraka pogledati kako se biblijski pogled na odgovornost može očitati unutar obitelji. Zaustavit ćemo se ponajprije na poznatim Pavlovim uputama članovima obitelji, potom ćemo pregledati neke osnovne točke biblijskoga iskustva, bacivši pogled na *starozavjetne obitelji*. Drugi dio izlaganja vodi nas u Isusov *život*, tj. kako ga obitelji u kritičnim trenucima doživljavaju kao Spasitelja. Zaključit ćemo se nekoliko poznatih Isusovih *pouka* koje su važne za našu temu.

1. Upute sv. Pavla (Ef 5,21–6,9; Kol 3,17–4,2)

Poznat je zahtjev sv. Pavla upućen očevima da ne izazivaju bijes u svoje djece (Kol 3,21). Upozorava nas ponajprije na psihološku činjenicu da upravo otac svojom osobom i svojim ponašanjem može u djetetu buditi osjećaj sigurnosti, pouzdanja i smirenosti, ili pak gnjev i strah koji su uvijek povezani s nekom nesigurnošću i osjećajem nemoći. Ako otac draži i izaziva svoje dijete, ostavit će ga bez hrabrosti i bez snage. Premda obično ističemo majku kao onu koja formira duševnost svoga djeteta i premda u našoj tradicionalnoj kulturi odgoj pripada uglavnom na majke – barem u ranijoj dobi, Pavao se obraća *očevima*. Ispravlja ono što iz običaja lako zanemarimo i upozorava na vrlo važne stvari.

Isti zahtjev očevima da ne srde svoje djece u poslanici Efežanima ima drugi još važniji, a manje poznati dio. Pavao traži da očevi *odgajaju* svoju djecu i to u disciplini i pouci koje su od Boga: „Odgajajte ih stegom i urazumljivanjem Gospodnjim!“ (Ef 6,4). Riječ je o tekstu u kojem Pavao prvi precizno bibličarski upozorava kako četvrta Božja zapovijed: „Poštuj oca i majku!“ prva donosi i obećanje: „da ti dobro bude i da dugo živiš na zemlji“ (Ef 6,2s). Pavao daje upute i djeci, nudeći im sveti pragmatizam. Isplati se poštovati roditelje, to je dobra investicija jer donosi dug život u blagostanju. Dijete postupa odgovorno ako se dadne na takav projekt. Činjenica da se Apostol obraća izravno djeci upozorava nas da kršćanstvo nije neka religija rezervirana za odrasle. Djeca su također punopravni slušatelji Božje riječi. I ona su dio žive zajednice.

Odgovornost u obitelji o kojoj Pavao govori rađa se iz prvotnoga zahtjeva da budemo podložni jedni drugima u strahopoštovanju prema Kristu (Ef 5,21). To je početak uputa. U strahu Kristovu moramo sami sebe drugima podređivati i drugome dati prednost. Gospodin Isus vrhovni je autoritet u obitelji, Isus koji je sama sebe predao za Crkvu, kako bi je za sebe učinio ljepoticom bez mrlje i bore (Ef 5,27). U Pavlovu svjedočenju to je ono Kristovo predanje koje je osobno doživio, ispovijedajući: „Mene je ljubio i sama je sebe predao za mene“ (Gal 2,20). Kad Pavao od muža traži da ljubi svoju ženu onda, poznato je, upozorava na skrb i ljubav Krista prema Crkvi (Ef 5,25). Sve je dao samo da mu ona bude čila i divna.

Pavao u skladu s izvornom Božjom zapovijedi postavlja pred djecu zahtjev da poštuju roditelje. Treba poštovati oca koji je dužan voljeti svoju ženu kao vlastito tijelo (Ef 5,28). Stalo mu je do njegova zdravlja i snage, u tijelu mu je život. Kao što Krist hrani i brine se za Crkvu tako i muž za svoju ženu. Dijete treba poštovati svoju majku koja je dužna s poštanjem prihvatiti svoga muža, kao dolikuje u Kristu.

Treba poštovati roditelje koji su kao bračni par prvo mjesto za ostvarivanje biblijske zapovijedi ljubavi prema bližnjemu. „Ljubi svoju ženu kao samoga sebe!“ – propisuje Pavao (Ef 5,33), a tu rečenicu dobro poznajemo iz zapovijedi ljubavi prema bližnjemu (Lev 19,18). Pavlovo utemeljenje je jasno: u skladu s pradefinicijom braka, oni više nisu dvoje nego jedno (Post 2,24; Ef 5,31). Stoga, tko ljubi svoju ženu, ljubi sama sebe (Ef 5,28).

Opetovanim zahtjevom da se žene podlože svojim muževima (Ef 5,22.24.33; Kol 3,18) Pavao čuva od neodgovornosti. Svi smo mi muškarci u potrazi za dobrom mamicom koja će za nas odlučivati i kreirati naše životne planove. Pavao čuva od toga da žena postane apsolutnom gospodaricom koja će imati sve konce u rukama i pred kojom će muž biti u strahu, ubijene inicijative i perspektive, lijen, na kauču pred TV-om.

Pavao u svoje upute obitelji uključuje i robove. Njima se također izravno obraća. Što to znači? Najprije moramo imati na pameti da Pavao sama sebe tumači kao roba, roba Kristova (Rim 1,1; Gal 1,10). Pavao nas upozorava na temelju činjenicu da prije svake izvanjske promjene socijalne strukture treba ostvarivati zapovijedi ljubavi. To će kod Pavla biti očito u primjeru Onezima kojega Filemon treba primiti kao brata (Flm 1,16). Nije prvotno i nije moguće napraviti globalnu revoluciju. Bitno je da je čak i rob primljen u obiteljsku zajednicu, član je doma, član je obitelji. Pavao napokon pisanjem robovima skreće pozornost na to da postoje i uvijek će postojati među nama oni podređeni i ovisni koji u Bibliji od početka zaslužuju osobitu skrb i zaštitu. Oni su također slušatelji Riječi.

Pavao nudi višestruko rješenje. Rad robova ima visoku cijenu kad ga posvete Bogu, a ne ljudima (Kol 3,23). I toga trebaju biti svjesni. Plaću će primiti od Gospodina, jer su zapravo robovi Kristovi (Kol 3,24), baš kao što je to i sam Pavao. Njihovi gospodari dužni su im dati što je pravo i kako dolikuje. Ta sami znaju da imaju svojega Gospodara koji je u nebesima i kojemu će polagati račun.

Na oba mjesta pouci o obiteljskim odnosima prethodi poziv na zahvalu Bogu. U Poslanici Efežanima (5,20) prije uputa čitamo: „Zahvaljujte Bogu i Ocu za sve u ime našega Gospodina Isusa Krista!“ U Poslanici Kološanima stoji (3,17): „Sve činite u ime Gospodina Isusa i zahvaljujte Bogu Ocu po njemu.“ Osim toga kao zaključak uputa o obitelji Pavao Kološanima piše da se čvrsto i ustrajno drže molitve te u njoj bdiju sa *zahvaljivanjem* (Kol 4,2).

Prvu definiciju braka: „Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu“ (Post 2,24; Ef 5,31) Pavao tumači s pogledom na Krista. Pritom ne ističe samo to da je Isus postao jedno sa zajednicom, da je uzeo ovo naše ljudsko tijelo, nego Pavao upozorava i na svoju osnovnu kristološku misao. Krist je napustio Očevu krilo, spustio se s prijestolja nebeskog. Čovjek koji ulazi brak mora napustiti obiteljsko gnijezdo iz kojeg potječe. Mora kao zrela osoba ostaviti svoj dom i započeti nešto novo kao što se Isus odrekao nebeskog veličanstva, nije se kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom (Fil 2,6). Prema teologiji sv. Pavla odgovoran ulazak u brak nasljedovanje je Kristova puta.

2. Biblijsko iskustvo

Želimo li se vratiti na biblijske početke, upozorimo najprije kako se u Knjizi Postanka obiteljska povijest označava ponešto apstraktnom hebrejskom imenicom u množini תולדות *tôl' dôt*. U našem prijevodu obično stoji „rodoslovlje“, a doslovno znači: „rađanja“. Za nas je važno da je tom istom riječi označen i postanak neba i zemlje (תולדות Post 2,4) – cijeloga svemira, te svega neživog i živoga u njemu. U naše suvremeno ekološko doba odmah shvaćamo kako je takav način promatranja bitan. Odgovornost obuhvaća i okoliš u kome se nalazimo. Obitelj u kojoj se učimo odgovornosti vrlo je velika, na svoj način obuhvaća cjelokupno Božje stvorenje. Biblijska riječ „rađanja“ podsjeća nas i na sv. Pavla koji upozorava na čežnju i dužnost da ostvarimo u punini zadaću koja nam je povjerena, da dosegnemo blaženu svrhu za koju smo stvoreni – rađanje obilježava sav stvoreni svijet. „Sve stvorenje zajedno uzdiše i muči se u *porodajnim* bolima“, piše Pavao (Rim 8,22). Čezne za punim plodovima otkupljenja.

2.1 Prva obitelj (Post 1–5)

Valja iskreno ustanoviti. Povijest obitelji na kakvu u redovitom slučaju mislimo, tj. na roditelje s djecom, u Svetom pismu započinje tek nakon izгона iz Edenskog vrta. Praroditelji moraju započeti obiteljski život nakon što su izgubili sklad s prirodom, zbrinutost, red i sveto obilje. U oskudici i neimaštini moraju početi iznova. Božja riječ od prvih stranica ima razumijevanja za obitelj koja se mora snalaziti i preživljavati u doba suvremenih kriza.

Treba otvoreno priznati: Praroditelji su bili neodgovorni, narušili su red, dirnuli u temelje opasne po život unatoč upozorenju, izgubili su zaštitu i blagostanje Božjega vrta. Više nego lako prepoznat ćemo paralele s našim prilikama: okoliš zagađen, klima poremećena, izvori energije ograničeni, financije nepouzdana... U takvoj situaciji roditelji, Adam i Eva, kreću u obiteljski život. Osuđeni na znoj lica svojega i porodajne boli, bez osiguranoga vrta, ipak hrabro donose novi život na svijet.

Adam se uvelike iznevjerio. Riječ je o ocu – kako sama Božja prosudba veli – koji je „poslušao glas svoje žene“ (Post 3,17), a ne Božju zapovijed, pri čemu već znamo: u Bibliji šifra „poslušati glas“ upozorava na vjeru i na autoritet koji Bogu pripada. Eva je u kušnji podlegla. Riječ je o majci koja je znala za upozorenje, a ipak se dala prevariti.

Roditelji u prvoj biblijskoj obitelji proživjeli su strahovitu tragediju kad stariji sin Kajin ubija mlađega Abela. Roditeljski grijeh i neposluš imaju svoje posljedice u prvom ubojstvu. Očekivali bismo da roditelji, osobito otac preuzmu neku aktivniju ulogu u sukobu sinova, ali to je izostalo. Ipak unatoč svemu ne zatvaraju se i ne odustaju od života. Nakon svih ovih izvještaja čitamo kako se „Adamu rodilo još sinova i kćeri“ (Post 5,4).

Povijest prve obitelji povijest je ljudi koji tek nakon grijeha progovaraju Bogu. Ljudi su to koje Bog pita o njihovu djelovanju. I majci nakon što je posegnula za zabranjenim plodom i sinu Kajinu nakon ubojstva Bog postavlja pitanje što su učinili (Post 3,13; 4,10). Na to pitanje treba dati odgovor. Tu se krije odgovornost.

2.2 Obitelj pravednika Noe (Post 6–9)

Pravednik Noa s kojim će Bog uspostaviti prvi biblijski savez od početka je predstavljen kao obiteljski čovjek. Nešto prije treće dobi u kojoj će preuzeti na sebe poznatu pregolemu zadaću, uz njega su tri sina (Post 5,32). Sveti tekst ponavlja njihova imena i kad nam daje uvid u osnovnu tajnu njegove pravednosti: „s Bogom je Noa hodio; tri su mu se sina rodila.“ Opet su tu Šem, Ham i Jafet (6,9s).

Poslušni Noa upoznat je s Božjim planovima i prima preciznu naredbu (Post 6,13–21) koju temeljito izvršava: „učinio je onako kako mu je Bog naložio“ (6,22). Od početka taj pothvat uključuje i uputu da u korablju uđe on i njegova žena, te sinovi i žene njegovih sinova (usp. 6,18). Isti je to biblijski redak u kojem je najavljeno sklapanje saveza. U pitanju je, eto, čitava jedna obitelj kojoj su i djeca u braku. Kad je korablja gotova, nova zapovijed Božja ponovit će da, prema biblijskom načinu govora, trebaju ući „Noa i sav njegov dom“. Zajednički, cijela obitelj ulazi u korablju (7,7.13).

Povijest Noina važna nam je jer je to obitelj koja živi i djeluje usred opće katastrofe. Slika je to one realno-političke propasti koja nastaje padom Davidovskoga kraljevstva, kada Božji narod gubi i slobodu i domovinu. Odlaze u ropstvo. Hram, mjesto Božje prisutnosti, opljačkan je, razoren i spaljen. Povijest Noina važna nam je jer svjedoči da se prvo Božje spasenje u Bibliji ostvaruje u obitelji. U obitelji je sveti *ostatak*. U sveopćem potopu, čitamo: „Ostao je samo Noa i oni koji bijahu s njime“ (7,23). Noa nam je važan i stoga što pripada među one starozavjetne likove koji žive u monogamnomu braku.

Po svršetku potopa Božja riječ upućena Noi opet obuhvaća cijelu obitelj: „Iziđi iz korablje ti i tvoja žena, tvoji sinovi i žene tvojih sinova“ (8,16). I taj nalog on izvršava (8,18). Pritom je došlo do malog, ali bitnog pomaka. Prije su na prvom mjestu u nabranjanju bili Noa i njegovi sinovi, a pri izlasku iz korablje nakon potopa Božja zapovijed – kako i dolikuje – stavlja Noinu ženu odmah uz njega, a potom sinove i njihove žene (8,16). Bračni par unutar obitelji ima svoj vlastiti život i svoje mjesto.

Premda je Bog izričito najavio uspostavljanje saveza s Noom (6,18), već prvi blagoslov nakon potopa uključuje i njegovu djecu. Važna je to novost: Bog ne govori samo Noi, nego progovara Noi i njegovoj djeci (9,1). Govori im u množini, govori cijeloj zajednici i ponavlja, u smislu novoga stvaranja, onaj isti nalog dan čovjeku od početka da ide i rod donosi i da raste (9,1.7). Usprkos prvotnoj najavi u jednini, sveti savez Bog sklapa u množini: „Evo, uspostavljam svoj savez s vama“ (9,9). Kad je riječ o ostalim živim bićima, to su bića koja su *s njima* (v10.12). I kad je izložen sadržaj obveze opet je jasno da se radi o obitelji, ne samo Noi (v11). Napokon i znak, duga, spomen je na vječni savez koji je uspostavljen doslovno: „između mene i vas“ (v12.15).

Počeci su važni. Ipak, kod Ezekielia naći ćemo Božju korekciju da ne valja ponavljati poslovicu: „Oci jedoše kiselo grožđe, sinovima trnu zubi.“ (Ez 18,2). Naravno da ponašanje roditelja ima odlučujuće posljedice za djecu, ali u Knjizi Ezekielovoj istaknuta je odgovornost koju svaka osoba ima za svoj životni put. To nas vraća i na temeljnu definiciju iz Božjih

zapovijedi o Bogu koji će se sam pobrinuti za krivnju roditelja i u djeci do trećega i četvrtog koljena (Izl 20,5; Pnz 5,9).

2.3 Josipova povijest (Post 37–50)

Za našu je temu vrlo važna škola kroz koju prolazi poznati Josip Egipatski i koja će ga dovesti do vrhunske odgovornosti. Prema biblijskom izvještaji cijeli će svijet u vrijeme gladi doći k Josipu (Post 41,57). Josip je u gorostasnom Egipatskom carstvu uveo dovitljive gospodarske zakone i učinio ga svjetskom gospodarskom silom, dovoljno snažnom da prebrodi najtežu nestašicu. Poznate riječi koje Blažena Djevica Marija u Kani Galilejskoj izgovara: „Što god vam rekne, učinite!“ (Iv 2,5), davno je već faraon izrekao o Josipu. Kad je u svim zemljama zavladao glad, a potom i u Egiptu, faraon reagira: „Idite k Josipu i što god vam rekne, učinite“ (Post 41,55). Nas, dakako, zanima put koji je ovoga sina malene jezgre Izraelske obitelji doveo do ovolike odgovornosti.

Počelo je u njegovu poznatom djetinjstvu s velikim snovima, ali i netaktičnim iznošenjem svojih snova, zbog kojih će postati omražen. Ljubimac očev, previše istaknut njegovom naklonošću, donosio je zle glase o svojoj braći. Poslije će sam na svojoj koži osjetiti što znači optuživati druge, kad kao žrtva klevete dospije u zatvor. Josip, od braće prodan, zatvoren, prolazi svoju pokoru, ali Bog pomno prati njegov put. Upravo snovi bit će presudni. Ima uvid u Božje nakane, točno predviđa događaje i tako će doći u položaj da se on, premda je sin, pobrine za cijelu svoju obitelj. Dirljiv susret s braćom u kojem više nije mogao zadržati suza (Post 45,29, pokazuje da je obostrani put čišćenja dovršen i da nastaje pomirenje, pri kojem on svoj život vidi kao put na kojem Božji promisao pripravlja veliko spasenje (v7).

Odgovornost za oca pokazuje ponovljenim ispitivanjem kako mu je (43,7.27). On će omogućiti da se cijela obitelji doseli u plodan kraj (45,9–11). Organizirat će izravan susret svojega oca Jakova, praoca Božjeg naroda, s faraonom u kojem će Jakov izreći svoj blagoslov (47,7). U ljubavi će prihvatiti svoju ženu premda je Egipćanka (46,20), a za prva dva sina, priskrbit će blagoslov oca Jakova (48,13).

Josipov je primjer dragocjen jer nam pokazuje put sazrijevanja za odgovornost. Iluzija je modernog svijeta da neka apsolutna sloboda djeci dobro čini. Sloboda je teret donošenja odluka, a za to se traži poznavanje stvari. Ni dijete, ni mladi čovjek ne mogu uvijek i u svemu donositi odluke. Za ono u čemu još ne možemo preuzeti odgovornost, u tome nismo ni slobodni.

Josipov primjer dragocjen je jer on prepoznaje kako je u njegovoj vlastitoj patnji Božji plan bio prisutan. Josipov primjer dragocjen je jer u velikom pothvatu omogućuje da obitelj postane narod, ne zaboravljajući u brizi za silna djela osjetljivo područje oprostjenja, pomirenja i skrbi za obiteljske odnose.

2.4 Ana, majka Samuelova (1 Sam 1–2)

Važna nam je i obitelj u kojoj je rođen prorok Samuel. Žive u doba kada Bog izričito traži od hramskoga svećenika Elija odgovornost za njegove sinove koji koristoljubljem, krađom i lukavstvom obeščašćuju bogoslužje. Izvrstan primjer odgovornosti Samuelova je majka Ana koja svoju bol zbog nesređenih obiteljskih odnosa i zbog vlastite neplodnosti iznosi pred Bogom u molitvi i polaže zavjet. Odgovorno će se obraniti, iznoseći istinu, pred svećenikom koji je lažno optužuje za pijanstvo. Odgovorno će pred mužem iznijeti odluku da se iduće

godine ne pridruži hodočašću, nego da ostane uz djetešce. Svoju odgovornost pokazat će ispunjujući zavjet. Posvećuje sina hramskoj službi i kod tog hodočašća zapravo on preuzima ulogu voditeljice (1 Sam 1,24–28).

Odgovornost se očituje i u idućim godinama. Nije se jednostavno odrekla sina, nego prati njegov rast i opskrbljuje ga novom većom odjećom (2,19). Njezin poznati hvalospjev (2,1–10) očituje nam kako se njezin pogled proširio. Jedva ćemo naći još zaokupljenost vlastitom nevoljom, njezin interes sada je usmjeren na cijelu zajednicu. Na srcu joj je sudbina koju Bog ostvaruje sa cjelokupnim svojim narodom.

2.5 Tobit, otac Tobijin

Iz povijesti dobrog Tobije osobito su nam važni njegovi roditelji Tobit i Ana ne samo stoga što su i oni jedan sređeni monogamni brak, nego zato što se nisu odrekli djela milosrđa ni onda kad ih je to stajalo blagostanja i ugleda. Kreposni put vjernosti Božjem zakonu ima svoju pretpovijest, otkriva nam Tobit u svojim uvodnim memoarima, opisujući kako je od malena hodočastio u hram i kako je po dolasku u tuđinu obdržavao pravila ishrane te je „misli i srce upravljao Bogu svome“ (Tob 1,12). Odgovornost je njegova očita osobito u pogledu na budućnost kad sinu daje pažljivu pouku (Tob 4) u kojoj se pokazuje kao pravi biblijski mudrac. Osim toga, vrlo konkretno, šalje sina po ušteđevinu koju je ostavio kod rođaka i koja će sinu dati materijalnu sigurnost.

Takav postupak roditelja dovest će ih ne samo do radosne proslave svadbe njihova sina i veselja uz unuke, nego će i mladoj obitelji omogućiti da naslijedi dobra i iz jedne i iz druge loze i da radosno dočeka pad morskog osvajača Asura. Tobit tješi svoju ženu Anu kad s tjeskobom čekaju povratak sina. Tobit organizira plaću pomoćniku koji mu je sina pratio i pritom saznaju da je to bio Božji anđeo. Tobit izriče veliku molitvu u kojoj sve članove Božjeg naroda poziva da i ovdje u progonstvu hvale Boga koji će se opet smilovati i okupiti ih (Tob 13). Otac Tobit, napokon, jest onaj koji, premda već na samrti, mudro svjetuje sina i njegovu obitelj da pođu u Mediju, što je za njih ne samo praktična korist i zaštita od rata koji dolazi, nego je ujedno i znak da Tobit poznaje i ima povjerenja u proroštva proroka Jone koje navodi (14,4).

3. Isusov život

U Evanđeljima potražimo namjerno ekstremne slučajeve! Vidjet ćemo kako Isus stupa u kontakt s obiteljima u osobitim prilikama.

3.1 Roditelji zagovornici

Što u prilikama koje jednostavno nadilaze naše sile, kad se s pravom osjećamo odgovorni, ali dolazimo do granice kao kad dođu bolest i smrt? Kako postupiti kad je situacija s vlastitim djetetom takva da nadilazi sve naše pedagoško znanje i jednostavno ne razumijemo i ne znamo što i kako dalje, kad se dijete nađe opsjednuto kojekakvim zlodusima suvremenoga svijeta? Oba slučaja poznajemo, evo, iz Evanđelja. I smrt i opsjednutost. Jednom je sin na umoru, drugi puta kći. Zanimljivo da i tu i tamo otac pristupa Isusu kao zagovornik i molitelj.

3.1.1 Sin kraljevskog službenika (Iv 4,48–54)

Prvi je prizor iz Ivanova evanđelja (Iv 4,48–54). Otac, kraljevski činovnik, kad je čuo da je Isus u Galileji, nije mu teško otići i u drugi grad za što je očito trebalo dan putovanja jer se u izvještaju spominje „jučer“ (Iv 4,52). Premda je s kraljevskoga dvora ne susteže se moliti Isusa za sina koji mu je na umoru. Prvotno je želio da Isus osobno dođe k sinu i izliječi ga. To bijaše njegova molba (4,47). Kad Isus uz kritiku odbija, otac bolesnikov se ne zaustavlja i ne zbunjuje, nego ponovno izriče svoju molbu Isusu: „Gospodine, dođi prije nego mi dijete umre!“ (4,49).

Velikaš s kraljevskom časti – evanđelje veli jednostavno „kraljevski“ – moli Isusa i priznaje ga Gospodinom. Promjenu i novost stvara Isus koji ga šalje sama, ne polazi s njim, ali šalje ga s navještajem: „Tvoj sin živi“ (r. 50) koji je odmah bio djelotvoran (r. 53). Odgovor na Kristov zahtjev „Idi!“ (r. 50) jest očeva vjera. Rezultat je divan: ne samo da se sinu stanje poboljšalo (r. 52), nego je cio njegov dom – cijela obitelj – došla do vjere u Isusa (r. 53).

3.1.2 Jairova kći (Mk 5,21-24.35-43)

Drugi slučaj s dvanaestogodišnjom djevojčicom koja leži na umoru opisuju i Matej i Marko i Luka. I opet je otac onaj koji kreće u akciju. Otac je predstojnik sinagoge (Mk 5,22.35s.38), pripada dakle među religijske voditelje koji su u društvu važni što je očito na onom mnoštvu, okupljenom u njegovoj kući radi skore smrti i oplakivanja (Mk 5,38). Praktički su već došli na sprovod. Prema Matejevu evanđelju djevojčica je doista upravo izdahnula, a njezin otac u svojoj velikoj vjeri drži da će od polaganja Isusovih ruku usprkos tome živjeti (Mt 9,18).

Premda predvodnik starozavjetne vjere ovaj otac priznaje Isusov autoritet i moć. Prema zajedničkom izvještaju sve trojice evanđelista on, predstojnik, *klanja se* Isusu (Mt 9,18; Mk 5,22; Lk 8,41). To je jasan biblijski zna štovanja. Očev postupak donosi prvi uspjeh, Isus kreće s njime. Veličina očeva jest u tome da se ne zbunjuje kad ga zaustavljaju, tvrdeći da je besmisleno dovoditi Učitelja (Mk 5,35). Mora izdržati i opće ismijavanje kad Isus tjera oplakivače i naricatelje, tvrdeći da djevojčica samo spava (Mk 5,40).

Ono što je otac svojom akcijom postigao jest izravan kontakt Isusa i djevojčice. Isus je uzima za ruku (Mt 9,25; Mk 5,43; Lk 8,54). Što Isus s djevojčicom čini slika je njegova vlastita uskrsnuća: Djevojčica ustaje. Otac postiže izvrsne rezultate i za sebe. Zajedno sa svojom ženom postao je najbliži svjedok božanskog djelovanja. Isus je u sobu pustio samo roditelje i najužu pratnju: Petra Ivana i Jakova (Mk 5,37). Roditelji također dobivaju *zadatak* koji je dvostruk: s jedne strane moraju čuvati svetu tajnu uskrsnuća. To sad pripada na njihovu odgovornost. S druge strane, vrlo konkretno, moraju djetetu dati jesti, kao što je i Isus nakon uskrsnuća jeo pred učenicima da im pokaže kako nije neka utvara.

Druga dva evanđeoska slučaja jesu opsjednuća. Jednom je u pitanju sin, drugi puta kći. Oba puta riječ je o velikoj mucu koja posve nadilazi roditeljske sile. Jednom majka stupa u akciju, drugi put otac.

3.1.3 Majka strankinja (Mt 15,21–29; Mk 7,24–31)

Poznata je žena strankinja koja se pred Isusom klanja do zemlje. To je ujedno i izraz štovanja i satrvenosti. Njezina prva molba ostala je bez odgovora, intervencija učenika ništa nije postigla (Mt 15,23). Ipak, izravna uvreda u usporedbi s psima kojima ne dolikuje dati hranu s gospodareva stola ne samo da je, povrijeđenu, ne zaustavlja, nego ona je prihvaća i pretvara u svoj argument. „Psići jedu mrvice s gospodareva stola“ – veli ona (Mt 15,27; Mk 7,28). Nije

se skrila u mnoštvu, nije bijesno prešla u napad prekrivena maskom lažne ili prave uvrijeđenosti. Rezultati ne izostaju. Kćerkica je oslobođena od zloduha koji ju je „veoma mučio“, a majka dobiva čudesno Isusovo obećanje. Svi mi, zajedno s Blaženom Djevicom Marijom, pa i samim Isusom, molimo pred Ocem nebeskim: „Budi volja tvoja!“, a ovoj majci Isus kaže: „Neka ti bude kako želiš!“ – Neka bude volja tvoja! (usp. Mt 15,28)

3.1.4 Opsjednuti padavičar (Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Lk 9,37-43)

Poučan je i postupak oca opsjednutoga mladića. Ponajprije otac prati i ima uvida što se zbiva s njegovim sinom. Suosjeća s njime u njegovoj patnji. Zna da ga zloduh baca na zemlju i trga njime, baca ga u vodu i u vatru. Zna kako se mladić pjeni, viče i škrguće zubima, pa onda opet ostaje ukočen i nijem. Svim tim strahovitim prizorima otac svjedoči od njegova djetinjstva (Mk 9,21). I ne odustaje. Traži pomoć kod Isusovih učenika (9,18). Kad su i oni bili nemoćni, opet ne odustaje. Prema Matejevu evanđelju i on, kad pristupa Isusu, klanja se, izražava liturgijsko štovanje (Mt 17,14).

Otac je to koji preuzima odgovornost. On moli za sina. Ulazi u razgovor s Isusom. Točno i detaljno opisuje stanje stvari. Ne zaustavlja se zbog Isusove kritike i negodovanja nad nevjernim rodом. Poslušno izvršava zapovijed Isusovu i dovodi sina. Prihvaća pouku i korekciju, te napokon, traži potporu za svoju vjeru. „Vjerujem. Pomozi mojoj nevjeri!“ veli on pred Isusom (Mk 9,24). Rezultat je sin oslobođen od zloduha. Prema Markovu izvještaju i ovdje je otac doveo do izravnoga kontakta s Isusom: Isus uzima dječaka – za kojega su ostali rekli da je umro (r. 26) – za ruku i podiže. Oba uskrсна glagola: „uskrisiti“ i „ustati“ spominju se pri tom (ἐγείρω, ἀνίστημι r. 27).

4. Isusove pouke

4.1 Talenti (Mt 25,14–30)

Najbolja i najpoznatija prispodoba o biblijskoj odgovornosti zacijelo je ona o talentima. Biblijska mjera „talent“ toliko je ušla u našu kulturu da već po sebi označava nadarenost i prave životne vrijednosti. Evanđeoska prispodoba pokazuje kako odgovornost uvelike znači odgovornost pred nekim. Pred onim kojemu treba položiti račun odgovorni smo. Iz Isusove slikovite pouke ponajprije vidimo da je odgovornost sposobnost djelovati i onda kad nema stalne kontrole. Odgovornost znači u dovoljnoj mjeri interioriziran autoritet. Gospodar je podijelio talente i otišao (Mt 25,15). Dugo ga nije bilo (r. 19).

Da spoznamo kako nije riječ o sitnicama dovoljno je pročitati biblijski podatak da jedan talent iznosi 3000 šekela (Izl 38,25s), i da prema proračunima označava masu od 60 kg što je u najmanju ruku vrijednost od preko 3000 €, a ako je riječ o zlatu onda 13 puta više.

Gospodar premda strog, stvara uvjete za odgovorno postupanje. Udaljuje se tako da oni mogu samostalno djelovati. S pouzdanjem im povjerava na skrb svoje imanje i tako već pokazuje da ga ne valja ostaviti da zapušteno leži dok njega nema. Gospodar uzima u obzir različitost i svakome daje prema njegovim vlastitim silama (Mt 25,15). Predaje im, daje im. Njima izručuje (παράδωμι r. 14.20.22). To nam je važno.

Reakcije su poznate. Prvi sluga odmah kreće, daje se na posao i stječe. Slično i drugi. A treći zakopava i skriva talent. Rezultati do kojih dolaze očiti su. Onaj koji je primio prvi i najviše, i

opet – kad se gospodar vratio – prvi pristupa (Mt 25,20). I prvi i drugi jasno daju do znanja da je njima gospodar predao talente i da su oni priskrbili nove: „Izručio si mi pet, dva... Stekao sam nove“ (r. 20,22). Treći pak sve prebacuje na gospodara. Ne prihvaća ono što mu je povjereno kao svoje. On govori o gospodarevu, o tuđem, talentu. *Njegov* je talent zakopao – izvješćuje. „Evo ti tvoje“ (r. 25), veli on, dokazujući da nikad nije preuzeo odgovornost za nj.

Začudimo se slobodno da gospodar ni od koga ne traži: „Daj mi moje!, Vrati!“ . On i prvome i drugome samo izriče pohvalu što su bili vjerni u malome i najavljuje da im sada može povjeriti veću odgovornost (Mt 25,21.23). Zato je gospodar radostan i zato oni mogu biti dionici te radosti. Pronašao si je dobre menadžere. Položili su ispit iz odgovornosti.

Evandjelje ne izvješćuje da su se morali odreći stečenoga. Štoviše gospodar potvrđuje da prvi sluga posjeduje svih deset talenata kad mu pridodaje još i jedanaesti. Ima onih prvih pet gospodarevih koji su mu bili povjereni, drugih pet koje je stekao i onaj jedan skriveni i zakopani koji po evanđeoskom menadžmentu njemu pripada (r. 28). Sjetimo se riječ je o minimalno 30.000 €, a u zlatu 13 puta više. Odgovornost se uči akcijom i donosi rezultate zbog kojih se isplati.

Problem trećeg sluga već smo prozreli. Daje se voditi *strahom* kako sam priznaje (Mt 25,25), a ne iskazanim povjerenjem. Ne preuzima odgovornost, ne prihvaća ono što mu je povjereno. Osjećaj odgovornosti koji njega ispunja jest pogrešan, nerealan i neplodan: čovjek je uplašen i blokiran. U glavi su mu silna „polja i žetve“ (r. 24), a ne tek jedan talent koliko je na brigu dobio. Oslanja se na svoju sliku o gospodaru i stvara svoju računicu. Zarobljen je gospodarevom strogošću, a ne gleda na svoju sposobnost.

Gospodar je htio vidjeti njihovu dobrotu i vjernost, kako se vidi iz njegove procjene i pohvale, i dao im je priliku da se pokažu. Prva dvojica bili su vjerni u malome, treći nije. U središtu stoji vjernost koja se četiri puta spominje (πιστός Mt 25,21.23), a opreka je nemaru i bijegu, skrivanju. Ključ odgovornosti jest *vjernost*. Vjernost onome koji mi je iskazao povjerenje.

4.2 Rasipni sin (Lk 15,11–32)

Poznata Isusova prispodoba o rasipnom sinu govori nam puno o odgovornosti. Uočimo kako se u specifičnim odnosima unutar obitelji odvija rast u odgovornosti: Ova prispodoba, u kojoj obično gledamo na problem grijeha i potrebu pokore, zapravo kao središnju temu ima radosno raspoloženje i slavlje. Četiri puta se ta tema s istom riječi ponavlja. To je nakana koju otac izriče: „Donesite tele ugojeno da se *veselimo*“ (εὐφραίνω Lk 15, 23)! To je opis slavlja koje slijedi: „Počeli su se *veseliti*“ (εὐφραίνω r. 24). To je želja starijeg sina, da se *proveseli* s prijateljima (εὐφραίνω r. 29). To je, prema tumačenju očevu, dolična proslava jer je njegov brat živ i pronašao se (εὐφραίνω r. 32). Ipak, prispodoba iz Lukina evandjelja ne umanjuje promašaj i grijeh koji izgubljeni sin dvaput spominje (ἀμαρτία r. 19.21). Štoviše grijeh se ovdje dvaput izjednačuje sa smrću i propašću (r. 24.32).

Prisjetimo se poznatih pedagoških postupaka očevih ponajprije prema mlađem sinu! Otac dopušta i prihvaća inicijativu sina, i to mlađega. Sluša njegovu želju i ispunjava je. Podjela koju čini pravedna je: daje mu dio koji mu pripada (Lk 15,12). Otac dopušta sinov odlazak, premda on nije to izrijekom tražio. Ne opire se da sin sve svoje pokupi i udalji se.

Vidi otac na daleko, nije skućena pogleda i kratkovidan. Kao što je sin u *daleku* zemlju otišao, tako ga otac već *izdaleka* vidi kad se vraća kući (Lk 15,13.20). Otac ne koči osjećaje, smililo

mu se u srcu (15,20) kao Isusu kad gleda mnoštvo naroda. Otac trči, ne sin, koji je možda i na kraju snaga, siromah, gladan, na dugu putovanju. Otac ga grli i ljubi. To je njegova komunikacija sa sinom. Bez riječi. Nema objašnjavanja, dokazivanja i razračunavanja. Riječi koje izriče upućene su slugama.

Otac prekida sina u njegovoj ispovijedi. Daje mu da s obućom stupi na posjed, kao gospodar, i tako je preduhitrio sinovu nakanu, koju nije ni dopustio izreći, da bude učinjen slugom. Otac ne potvrđuje i ne ponavlja sinovu riječ: „grieh“. Ali itekako ističe njezino značenje. I u kući pred nazočnima, i vani pred starijim bratom koji se vraća, tumači da je riječ o smrti i izgubljenosti (Lk 15,24.32). Pritom izgubljenost nije neka relativna dezorijentiranost ili psihička zbunjenost. U svetom se tekstu nalazi riječ koja označava propast, ona ista koju izgubljeni sin upotrebljava kad kaže da umire od gladi (ἀπόλλυμι r. 17).

Otac kod sinova povratka u potpunosti preuzima inicijativu. Priređuje veselje ne samo za njega, nego za cijelu zajednicu.

Zaključimo: Sin je iz iskustva naučio da ne valja prvo trošiti, pa tek onda tražiti posao. Rastrošnost je vrlo opasna jer može nastati velika glad. Sin je iskusio posljedice neodgovorne samostalnosti. Iskusio je oskudicu. On koji je tražio „Daj mi!“ (Lk 15,12) osjetio je kako nije bilo „nikoga tko bi mu davao“ rogače da se u zadnjoj bijedi okrijepi (r. 16). Nema uvijek nekoga tko bi mu davao. Sve to vodi ga natrag u kuću očevu. Promišlja i shvaća da u kući očevoj sluge bolje žive, nego li on kao loš gospodar koji je sve potratio (r. 17). Više mu se isplati biti sluga u kući nego li skupiti sve svoje i otići. Vrlo realan i odgovoran uvid! Obitelj je, eto, škola odgovornosti i u razdobljima privremene odvojenosti i lutanja.

Jednako nas zanima postupak očev prema starijem sinu. Vrlo je važno ponajprije da kod podjele koju je mlađi sin inicirao, otac dodjeljuje imanje obojici. Čitamo: „I podijeli im imanje“ (Lk 15,12). Nije samo mlađi brat dobio svoj dio. Starijemu sinu također otac izlazi ususret. I ovaj put izlazi iz kuće kad ovaj bijesan nije htio ući. Prvi mu upućuje svoju riječ koja je prema opisu i poticaj i molba (παρακαλέω r. 28). Sluša otac i starijega sina koji mu tek sada progovara o svojim željama i svom stavu. Sluša kako je on sama sebe definirao kao slugu i izvršitelja zapovijedi (r. 29). Želio se provešeliti s prijateljima. Je li ikada izrekao svoje očekivanje ili je u sebi kuhao svoj bijes i frustriranost koja je sada eksplodirala?

Otac sluša kako, eto, ni stariji sin nije primijetio da je otac obojici podijelio imanje. Ne prihvaća ga kao svoje, nije odgovoran. Očekivao je jare od oca, ne uzima od svojega. Optužuje brata da je očevo imanje rasuo, ne svoje, i to s bludnicama, o čemu u opisu ništa ne stoji. Ne prihvaća napokon ni brata, kad veli: „ovaj sin tvoj“ (Lk 15,30). Otac daje odgovor, ulazi u dijalog. Ovaj put to je odgovor s objašnjenjem, a ne samo zagrljaj i poljubac. Ponajprije, oslovljava sina izrazom od milja: „dijete“ (r. 31).

U očevima riječima onaj dio odgovora koji se tiče starijeg sina dvostruk je (Lk 15,31). Prvo, on je cijelo vrijeme s ocem. I sin je gospodar, ne treba mu istom staviti obuću na noge, nije on sluga kako je sama sebe definirao. Drugo, sve očevo jest njegovo, ne samo onaj jedan dio koji mu je dodijeljen. Sve što je očevo pripada mu. Tu je stalno, među ukućanima, među kojima i najamnici obiluju (r. 17). Sa svime može odgovorno raspolagati. Odgovor koji se tiče mlađeg sina donosi bitan ispravak. Nije on tek neki sin očev, nego je brat, „tvoj brat“ (r. 32). Sve moje tvoje je. Moj sin, tvoj je brat.

U razgovoru koji se zbio izvan kuće probijen je led, koji je možda dugo vremena vladao. Nije potreban bijes (r. 28), nego veselje i radost (v32). Valjda je to dosta da i stariji brat poželi ući u kuću očevu. U cijelog zgodi i braća su, dakako, međusobno učitelji odgovornosti. Mlađi od starijega može naučiti vjerno služenje, stariji od mlađega izricanje želja i nacrt vlastitoga životnog puta.

4.2 Majčina odgovornost u Kani (Iv 2,1–12)

Da ne bismo nepravedno naglasili samo ulogu oca obitelji, prisjetimo se u ovoj digresiji izvještaja o Kani Galilejskoj koji je eminentno obiteljski jer se spominju Isus i njegova majka i njegova braća tj. bliski rođaci, a riječ je o sklapanju braka. Ondje je majka osoba koja ima oka za potrebu, ona potiče akciju, citirajući, rekosmo, drevnu biblijsku naredbu. Ona omogućuje ne samo da se nestašica prebrodi, nego – još puno važnije – da učenici povjeruju u svoga Učitelja. Ona će omogućiti da poslužitelji krenu u akciju i zapravo budu u središtu zbivanja. Oni znaju da je voda vinom postala. Majka svojom intervencijom stvara okvir za čudesnu stvarnost: slava Božja objavljuje se u malim svagdanjim stvarima – u jelu i piću, u posluživanju. I na posljednjem sudu bit će pitanje: Žedan bijah, jeste li mi dali piti?

4.3 Kraljevska svadba (Mt 22,1–14)

Zaključimo završnom slikom o kraljeviću kojemu otac kralj sprema svadbenu gozbu (Mt 22,1–14). Otac preuzima odgovornost, on šalje sluge s pozivnicama. On se brine za sve. Jelo je pripravo, njegova goveda su poklana. Sve je spremno. On poziva: Dođite na svadbu. Sin se može posve osloniti na skrb očevu, slobodan od stresa i napetosti. Sve na što mora pripaziti jest da dođe s pravim odijelom. U prisposobi o marljivim slugama Isus ide još i dalje. Sam će se gospodar opasati, pozvati svoga slugu za stol i posluživati ga (Lk 12,37).

amDg, 29.08.08. (usp. <https://amdg.ffrz.hr/obiteljska/37odgovornost.php>)

ispravljeno: 30.05.2013.

2. izd. 23. 4. 2020.